

БОЛЬШЫ ЗА СВОЙ НАРОД

Нават калі ня ведаеш, хто такі Багушэвіч, гледзячы на ягоны бюст работы Азгура, што ў Жупранах, адчуеш веліч асобы. Багатыр-паўстанец, паэт. А калі і ў гэтым не разьбірацца, усё адно, убачыўшы бюст блізу новагатычнага касьцёлу, міжволі запаважаеш гэтага вусатага-барадатага энэргічнага дзядзьку. І праўда, колькі ні прыгадвай іншых вобразаў аўтара «Дудкі беларускай», нічога лепшага ня ўспомніш. Гэты бюст быў пастаўлены яшчэ ў 1959-м, напрыканцы сталіншчыны, напярэдвесьні хрушчоўшчыны. Азгур тут выявіўся ня толькі як таленавіты майстра, але і як тонкі знаўца палітычнае каньютуры... Гэтага яму было не займаць. У 1920-х ён ляпіў Зьмітрака Бядулю і скульптара Бразэра, на пачатку 1930-х – Дзяржынскага і Мясьнікова, пасля Сталіна, Мао і Энвэра Ходжу. А па вайне, у 1947-м (зусім нечаканы выкрунтас) зрабіў партрэты Скарыны і Цёткі. Шмат пазьней, у 1980-м, ці то з натхненьня, ці то з каньютурнага чуцьця Азгур раптам выявіў Гусоўскага. Увага! Гэта быў першы плястычны вобраз паэта-лацініста ў жанры аб'ёмнай скульптуры. А паміж тым Багушэвічам і гэтым Гусоўскім – сотні марксаў, энгельсаў, леніных...

Усё творчае жыцьцё перад скульптарам разыходзілася сама меней па трох сьцяжынах: у жыдоўскі бок, у беларускі і ў камуністычны.

Што да жыдоўства Азгура, дык яно скончылася недзе да вайны, разам з тузінам вобразаў жыдоў – дзеячаў культуры і дзяржавы. Бадай, разам з рэпрэсіямі супраць тых, чые партрэты ён ствараў. Чаму не вяртаўся да гэтага пазьней? Таму што хацеў быць вельмі, вельмі вялікім. Большым за свой народ. Вось жа і галакосту ён не прысьвяціў нічога...

А беларушчына заўсёды была побач. Сяброўства з Коласам ды Крапівом не прайшло бясьсьледна. Можна распавесці

багата показак пра «Коласа на кучы» ці «самую вялікую статуэтку», аднак менавіта гэтакі Колас пасуе архітэктуры і маштабу аднайменнай плошчы. Што да шчырасьці скульптара – гэта крытэр няўлоўны. Праўда тое, што ў цені дзядзькі Коласа ўтульна пачуваюць сябе маніфэстанты пад бел-чырвона-белымі сьцягамі, на якіх задуменна пазірае паэт-калос.

А з камунізмам, па іроніі, нічога ў Азгура ня клеілася. Кожнага разу, ухапіўшы павеў, ён прыпазьняўся з рэалізацыяй сваіх ідэяў... Неяк мой сябра прынёс сувэнір – невялікую скульптуру Сталіна, пафарбаваную бронзавай фарбай, з цэтлікам на шыі «З. Азгур. І. В. Сталін. 1950». Скульптура валялася на сьметніку ў дварах Мастацкага музэю. Сябра сказаў, што гэткага добра там было навалам... Помнік Сталіну ў Менску прастаяў толькі чатыры гады, пра Мао ў СССР не было прынята згадваць ужо з 1950-га, а нават Ленін з Марксам не пасьпелі дастаяць дзесяці гадоў перад ЦК КПБ. Іх зьвезьлі ў невядомым кірунку ў 1991-м...

Азгуравы Леніны добра пастаялі ў Казахстане, Расеі, Асэціі, Дагестане, Украіне. Але і іх, напэўна, больш няма.

Недзе ў пыльных запасьніках перахоўваецца ягоная інтэрнацыянальная сэрыя 1950-х гадоў. Каго там толькі няма! Ад Кім Ір Сэна да Хо Шы Міна. Які лёс чакае іх?

Лепшая работа з тае сэрыі – партрэт Рабіндраната Тагора – сустракае наведнікаў Нацыянальнага мастацкага музэю каля шатні. Прыгожая рэч. Праўда, колькі прамінае тых наведнікаў, гэтулькі застаецца пытаньняў. Хто такі? Чаму тут?

Калі непадалёк ад вуліцы Пуліхава на высокім пагорку паўстаў дамок-майстэрня Азгура, дасьціпная моладзь назвала гэты будынак «домам пад тэлефонам». Ахайна выкладзены з чырвонай цэглы, ён дэкараваны з фасаду вялікім бэтонным картушам, сапраўды падобным да тэлефона. Неўзабаве ў вялікіх вокнах, што сьвяціліся вечарамі, пазьяўляліся монстры. Гіпсавыя, гліняныя, бронзавыя галовы вызіралі адтуль чорнымі зімовымі вечарамі. А ўдзень уладальнік гэтага прытулку монстраў хадзіў

сабе па садзе з маленькім сабачкам. У мяне кожнага разу займала ў грудзях, калі я прамінаў гэтага чалавека, з шыкоўнай белай шавялюраю, у імпазантным чорным барэце... І кожнага разу карцела загаварыць. Адноўчы ўсё ж паспрабаваў. «Мы знаёмья?» – здзівіўся ён. «Вы ж выбітны дзеяч беларускае культуры», – перабраў я, імкнучыся хоць як працягнуць гаворку. «Беларуская культура... А што гэта такое?» – раздражнёна спытаў ён. Размова на тым і скончылася. Хоць мы і віталіся, загаварыць з гэтым чалавекам мне больш не выпадала. А ў тым чырвоным дамку, што «пад тэлефонам», цяпер будзе музэй. Бадай, мне не захочацца пайсьці туды... А вось да Азгуравага Багушэвіча ў Жупраны, як і да Коласа, заўсёды будуць хадзіць людзі. І ганарыцца той самай культураю, да якой са скепсісам ставіўся стары скульптар-канфарміст.

КАМУНІКАТОР